

Seened pargipajudel

SULEV JÄRVE

Puuseentehuviline leiab vanade pajupuude tüvedel kasvamas hulga lihtsalt äratuntavaid taelikuid ja teisigi seeni.

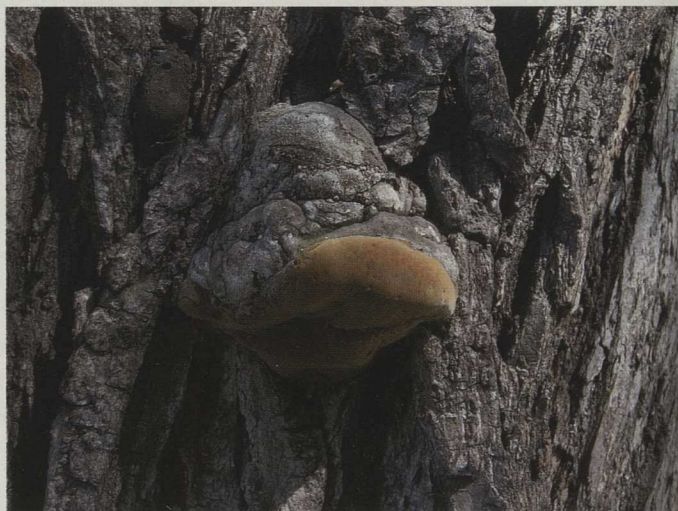
Remmelgaid – suurteks puudeks sirguvaid pajusid – on Eestis viit liiki. Kuivematel kasvukohadel ja metsades kasvab raagremmelgas (*Salix caprea*), peamiselt veekogude kallastel raud-, hõbe-, rabe ja punakas remmelgas (*S. pentandra*, *S. alba*, *S. fragilis*, *S. x rubens*). Hõbe- ja punakat remmelgat on juba ammu kasutatud haljastuses: kauni lehestiku tõttu on neid istutatud paljudesse mõisa- ja linnaparkidesse. Nad kuuluvad ka meie jämedaimate puude hulka.

Eestis teada olevast 211 torikseene liigist on pajupuudel leitud kasvamas tervelt 48, nime järgi on pajudega seotud neli: pajutaelik, pajutagel, pajukakk ja pajukorgik. Kuigi torikseente rühm on võrdlemisi väike, on nad olulised öko-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR(S)

Pajutaeliku väikeste kübarate peal kasvab tavaliselt sammal.

Tuletaeliku vana viljakeha iidisel pehkinud remmelgal.

Tuletaeliku ümaraservaline kübar sammaldunud kännul.

loogiliselt – nii lamapuidu lagundajatena kui ka eluspuudel tüvemädanike tekitajatena. Siin tutvustatavad peamiselt remmelgatel kasvavad puuseened on aasta ringi äratuntavad oma iseloomulike viljakehade tõttu.

Enim levinud seen paju perekonna liikidel on nii meie kui ka põhjanaabrite andmetel [3, 4, 5] **pajutaelik** (*Phellinus*

FOTOD: SULEV JÄRVE

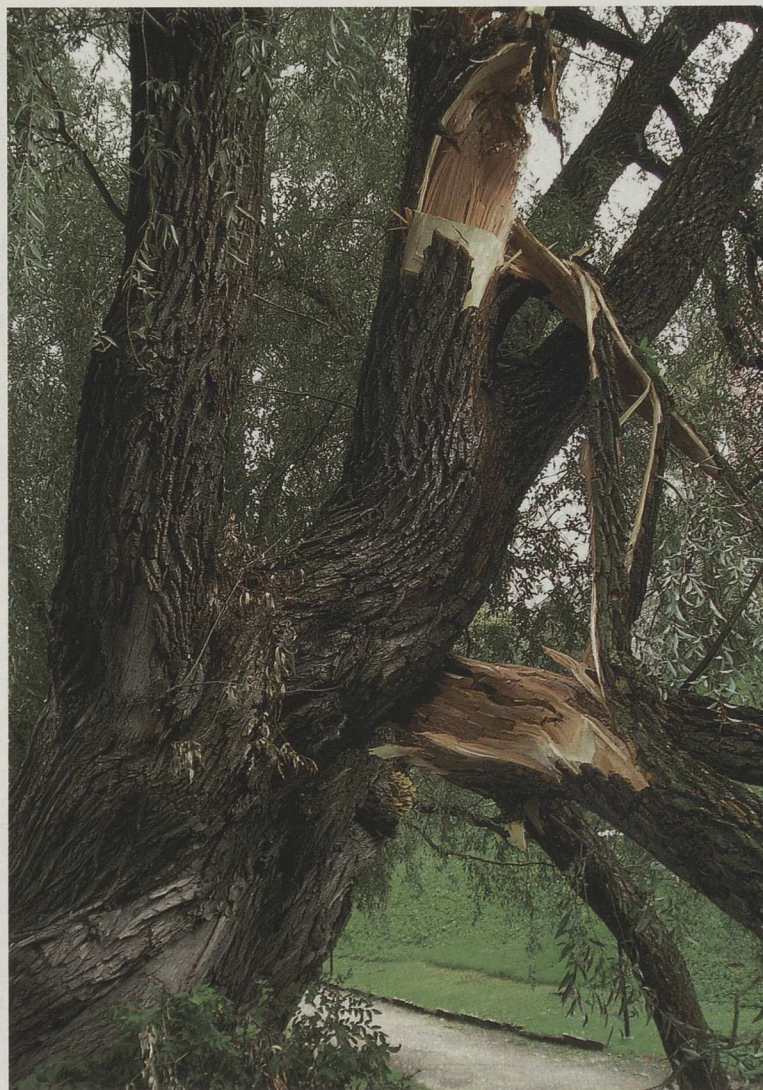

Kui vääveltoriku värvikas viljakeha ilmub puutüvele maapinna lähedal, siis on ta tekitanud laialdase tüüka- ja juuremädaniku.

(*Phellinus chrysochatus*) ning üle 90% neist kasvavad raagremmelga surnud tüvedel ja okstel. Harvem näeb seda teist liiki pajudel, harilikul sirelil ja veel mõnel lehtpuul, vahel ka kuusadel. Pajutaeliku mitmeaastased viljakehad on väikesed teravaservalised kõvad kübarad, mis kasvavad tavaliselt ülestikku mitmekesi koos. Kübarate ülakülg on tumepruun ning sageli sammaldunud, alakülg kollakaspruun ja peenepooriline. Kuigi tavaliselt ilmuvad paju-

Punkttaeliku liibuv viljakeha on talvel tuhmpruun, selle servast välja paistev eelmiste aastate juurdekasv on tunduvalt heledam.

Vääveltorik on nakatanud paljusid vanu hõberemmelgaid; nende tüveharud on muutunud seest rabedaks ning murduvad ka tuulevaikse ilmaga.

taeliku viljakehad surnud puidule, võib ta koorevigastuste kaudu siiski tungida ka elusasse puusse, tekitades valgemädaniku, mistõttu puu hiljem kuivab ja pehkinud tüveosa murdub.

Teine väga levinud puuseen – **tuletaelik** ehk **ebatuletael** (*Phellinus igniarius*) eelistab roheliste lehtedega pajasid. Looduslikes kasvukohtades näeb teda raag- ja raudremmelgal, harvem teistelgi pajudel, vanades parkides sageli jämedatel rabeda ja punaka remmelga puudel, hõberemmelgatel aga väga harva. Tema viljakeha on noorena poolkera moodi kühmjas, aastatega areneb sellest üle 20 cm laiune paks kõva kübar: ümara valkja servaga, peal hallikaspruun kuni mustjas, alt peente kaneelpruunide pooridega.

Tuletaelikut peetakse poolparasiidiks, sest ta nakatab puid peamiselt kuivanud oksatüügaste kaudu ning tekitab nende tüves valge südagemädaniku. Pärast puu murdumist kasvab seen hulk aastaid edasi tüvetüükal või kännul.

Kõige kaunim ja ilmselt silmatorkavaim pargipuude seen on **vääveltorik** ehk **väävlik** (*Laetiporus sulphureus*). Tema

Need noored pajutagla kübarad kasvasid Soomes peenel kuivanud haavatüvel.

eredad sidrunkollased kuni punakasoranžid viljakehad kasvavad peamiselt vanade tamme ning hõberemmelgate tüvel ja jämedatel oksaharudel. Seenekübarad on üheaastased ning ilmuvad puule tavaliselt juunis. Need on juustutaoliselt lihavad ja haprad ning kasvavad substraadil hulgakaupa liitunud kogumikena; pehkinud puutüvel võib neid ülestikku olla kümnekond. Mõne nädala pärast viljakehad surevad, luituvad ja murenevad puu küljest lahti, jättes koorele iseloomuliku heleda jälje. Nii saab veel talvelgi kindlaks teha seennakkuse olemasolu ja ulatust.

Väaveltorik tekitab puu südamikus üsna kiiresti areneva pruunmädaniku, olles meil üks olulisem tamme tüveõõnsuste tekitaja ning hõberemmelgate mahamurdja.

Kõige siledama viljakeha kasvatab **punkttaelik** (*Phellinus punctatus*), kes ilmub raagremmelga, harvem sarapuu ja toominga kuivanud, ent veel püsti seisvale tüvele. Tema viljakeha on õhuke ja liibub tihedasti substraadile: esimesel aastal hakkab silma vaid mõne millimeetri paksune pruun laik. Igal järgmisel aastal kasvav uus kahe-kolme millimeetri paksune torukeste kiht on punkttaelikule ainuomaisesti natuke kitsam kui eelmine. Ta tekitab puidus aeglaselt areneva valgema daniku. Mida kiiremini seenel „toiduvarud“ kahanevad, seda väiksemaks jääb tema uus aastakasv. Mõni vanem viljakeha võib siiski kasvada keskelt paari sentimeetri paksuseks peopesasuuruseks polsterjaks kühmuks; substraadist eenduvat kübarat, nagu teistel torikutel, ei moodusta ta aga kunagi.

Pajukakk (*Daedaleopsis confragosa*) kasvatab oma õhuke-sed hallikaspunased kübarad peamiselt raagremmelga kuivanud peentele tüvedele. Need on kasvades valkja ümara servaga, hiljem iseloomulikult teravaservalised ning korrapäraselt poolringikujulised. Viljakeha alaküljel on radiaalsuunas välja veninud poorid, mis kasvuajal muutuvad näpüjälgede kohalt verevaks: seetõttu on teda varem nimetatud ka punakakuks.

Pajutagel (*Trametes suaveolens*) on meil üsna haruldane seen, tema maarjaheina-lõhnalisi rusikasuurusi viljakehasid võib väga harva leida vanadelt hõberemmelgatelt. Pajutagla kübarad on üheaastased, pealt matid ja hallikasvalged, alt kollakasvalgete suurte nurgeliste pooridega. Ta põhjustab tüvepuidus healõhnalise ja pehme valgema daniku. ■

1. Järve, Sulev 2006. Puuseened pargi- ja ilupuudel. Maalehe Raamat, Tallinn.
2. Laas, Endel 1987. Dendroloogia. Valgus, Tallinn.
3. Niemelä, Tuomo 1993. Helsingin puisto- ja metsäpuita lahottavat sienet. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Helsinki.
4. Niemelä, Tuomo 2005. Käävät, puiden sienet. Helsingin yliopiston luonnontieteellinen keskusmuseo, Helsinki.
5. Parmasto, Erast 2004. Eesti seente levikuaatlus 3. Torikseened. EPMÜ Zooloogia ja Botaanika Instituut, Tartu.
4. Wohlers, Antje et al. 2005. Baumkontrolle nach Baumarten differenziert – typische Schadsymptome und Auffälligkeiten an Birke (*Betula* spp.), Kirsche (*Prunus* spp.) und Weide (*Salix* spp.). – Jahrbuch der Baumpflege 2005: 44–59.

Sulev Järve (1960) on Tallinna Kesklinna Parkide OÜ puuhoolduse spetsialist.

Pajukaku viljakeha on korrapäraselt poolringikujuline.